

تألیفات خاندان امام خمینی (ره)

ناصرالدین انصاری

سید علی نجف آبادی و ملا محمد صادق خاتون آبادی و حاج آقا رحیم ارباب .

از او کتاب ذیل به چاپ رسیده است :

۱- **خاطرات آیت الله پسندیده**، به کوشش : محمد جواد مرادی نیا، چاپ دوم : تهران، انتشارات حدیث، ۱۳۷۵ ش. رقی، ۱۵۳ ص.

۲. **آیت الله سید مصطفی خمینی** (۱۲ رجب ۱۳۴۹ - هشتم ذیقعد ۱۳۹۷ ق) فرزند مهتر امام^۱ و از شاگردان آیت الله بروجردی، امام خمینی، آیت الله محقق داماد، آیت الله حاج آقا مرتضی حایری یزدی.

این کتاب ها از او به چاپ رسیده است :

۱- **تحریرات فی الاصول**، چاپ دوم : تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۶ ش.

این کتاب دوره کامل اصول (تامبخت استصحاب) بوده و در ۸ جلد به چاپ رسیده است.

۲- **تفسیر القرآن الکریم**، چاپ اول : تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش.

این کتاب اندکی از تفسیر قرآن - مقدمات، تفسیر سوره حمد

خاندان - نسبی و سببی - حضرت امام خمینی، در برگیرنده عالمان و فقیهان بنامی است که هر یک از مفاخر شهر مقدس قم به شمار می رفته اند. مقاله ای که پیش روی شماست، در برگیرنده نام و آثار برخی از ایشان به دور از اطناب و تفصیل است. در این نوشتار، به تاریخ تولد و درگذشت و اساتید و کتاب ها و منابع شرح حال آنان اشارتی رفته است. ایشان عبارتند از :

۱. آیت الله سید مرتضی پسندیده .

۲. آیت الله سید مصطفی خمینی .

۳. حجه الاسلام سید احمد خمینی .

۴. آیت الله حاج آقا شهاب اشراقی .

۵. آیت الله حاج میرزا محمد ثقفی تهرانی .

۶. آیت الله حاج شیخ محمد جواد مجتهد قمی .

۷. آیت الله حاج میرزا مهدی بروجردی .

۸. آیت الله حاج آقا مرتضی حایری یزدی .

۹. آیت الله حاج سید محمد باقر سلطانی طباطبایی .

امید است چراغ علم و دانش در این بیت پر فضیلت، همانند گذشته همواره جاودانه بماند. نخست به وابستگان نسبی و سپس به خاندان سببی امام اشاره می شود :

الف) خویشان نسبی

۱. آیت الله سید مرتضی پسندیده (۱۷ شوال ۱۳۱۳ - ۳۰ جمادی

الثانی ۱۴۱۷ ق) برادر بزرگ امام و از شاگردان حضرات آیات :

۱. کتاب «شهیدی دیگر از روحانیت» (وزیری، ۳۲۰ ص) و کتاب «یادها و یادمان ها» (وزیری، ج ۲: ۴۶۰+۴۷۴ ص) درباره شخصیت آن عالم بزرگوار به چاپ رسیده است.

- کتاب الخیارات، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ج ۲: ۳۴۰+۳۷۳ ص.

این کتاب مشتمل بر خیار عیب و شروط و احکام آن است. (دو جلد نخستین این کتاب - در ۵۴۰ ص - مفقود شده است)

- تحریر العروة الوثقی، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶/۱۴۱۸ ق. وزیری، ۱۰۵ ص.

این کتاب در تکمیل نقائص عروه و باز نویسی عبارات آن است و شامل کتاب اجتهاد و تقلید و بخشی از کتاب طهارت می باشد.

- تعلیقة علی العروة الوثقی، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ۱۷۲ ص.

مؤلف در این تعلیقه - فتوایی آمیخته با استدلال - بر مسائل باب اجتهاد و تقلید، طهارت، خلل صلات و صوم حاشیه زده است.

- تعلیقات علی الحکمة المتعالیه، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ۷۲۰ ص.

اکثر مطالب کتاب، حاشیه بر بحث «اعراض و جواهر» اسفار صدر المتألهین می باشد.

(متأسفانه نسخه خطی کتاب های رساله در وجود ذهنی، رساله در علم باری، القواعد الحکمیة، حاشیه بر مبدأ و معاد ملاصدرا و حاشیه بر هدایه اثیری و شرح فصوص الحکم وی مفقود گردیده است).

۳. حجة الاسلام والمسلمین حاج سید احمد خمینی (۱۳۶۴-۱۵ شوال ۱۴۱۵ ق) فرزند کهنتر امام و از شاگردان آیت الله سید محمد باقر سلطانی طباطبائی و آیت الله سید موسی شیرازی زنجانی^۳.

این کتاب ها از اوست:

- آئینه آفتاب، چاپ سوم: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۴ ش.

این کتاب، در بر گیرنده گزیده ای از سخنرانی ها، پیام ها و

۲. کتاب «تفسیر روحانی» از دکتر محمد علی لسانی فشارکی (وزیری، ۳۰۸ ص) درباره امتیازات و ابتکارات این تفسیر نگاشته شده است.

۳. درباره زندگی وی، کتاب های: «مهاجر قبیله ایمان» (از: حمید انصاری، پالتوبی، ۳۰۲ ص)، «گنجینه دل» (وزیری، ۵۴۴ ص) و «حکایت مهر» (رقعی، ۵۴۸ ص) - حاوی اشعار و مقالات و نامه های تسلیم - توسط مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام به چاپ رسیده است.

و بقره تا آیه ۴۶ - بوده و در ۵ جلد به چاپ رسیده است.^۲

بخشی از این کتاب به فارسی ترجمه شده است:

۱. سر منزل انسانیت (تفسیر اخلاقی فاتحة الكتاب)

۲. سر منزل مقصود (تفسیر عرفانی حمد و بقره)

مترجم: محمد تحریرچی، تهران، نشر لا اله الا الله، ۱۳۶۱ ش.

- ثلاث رسائل، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ۳۰۲ ص.

این کتاب در بر گیرنده سه رساله است: ولایت فقیه، العوائد و الفوائد، دروس الاعلام و نقدها (تقریرات دروس مراجع نجف و حاشیه بر آن). این مراجع عبارتند از: امام خمینی، آیت الله شاهرودی، آیت الله خویی، آیت الله میرزا باقر زنجانی، آیت الله حکیم.

- الخلل فی الصلاة، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ۳۱۰ ص.

- کتاب الصوم، چاپ دوم: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ۳۸۹ ص + ۱۵ ص (فهارس).

- کتاب الطهارة، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ج ۲: ۴۲۵+۴۵۹ ص.

- مستند تحریر الوسیلة، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ج ۲: ۵۲۶+۴۳۳ ص.

این کتاب شرح مباحث طهارت، صلات، صوم، مکاسب و متاجز، نکاح، بیع و خیارات تحریر الوسیله می باشد.

- الواجبات فی الصلاة، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ۲۵۲ ص.

- کتاب البیع، چاپ اول: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش. وزیری، ج ۲: ۳۹۰+۴۷۵ ص.

این کتاب در بر گیرنده مباحث بیع، از آغاز تا پایان بیع فضولی (همراه با بحث در قواعد نفی غرر، اتلاف، تسبیب، نفی ضرر) است.

۲. آیت الله حاج آقا شهاب الدین اشراقی (۱۳۴۲-۱۴۰۲ق)

وی داماد امام و از شاگردان آیات عظام: آقای بروجردی، امام خمینی و محقق داماد بوده است.

از تألیفات اوست:

- سخن حق، در تفسیر قرآن (۲۰ جلد، ۵ جلد آن به چاپ رسیده است).

- پاسداران وحی (با همکاری آیت الله فاضل لنکرانی).

- اهل بیت یا چهره های درخشان (با همکاری آیت الله فاضل لنکرانی).

و کتاب های مخطوط وی عبارتند از:

- کتاب الطهارة (شرح عروة الوثقی).

- فی الاحوط والاقوی.

- دانستی هایی از اسلام

ر. ک: گنجینه دانشمندان ۷۰/۲

فقید سعید، فرزند خطیب شهیر مرحوم حجة الاسلام و المسلمین آقای حاج میرزا محمد تقی اشراقی (۱۳۱۳-۲۵ رمضان ۱۳۶۸ق) از شاگردان آیات عظام: حاج میرزا محمد ارباب، حاج شیخ عبدالکریم حایری و حاج شیخ ابوالقاسم قمی بوده است.

۳. آیت الله حاج شیخ محمد جواد مجتهد قمی (۱۲۹۵-

۱۳۷۵ق)

وی پدر آقای حاج محمد حسن اعرابی داماد امام خمینی و از شاگردان آیات عظام: میرزا محمد حسن آشتیانی، آخوند خراسانی و سید محمد کاظم یزدی بود و پس از وفات پدرش از نجف به قم آمد و امامت جماعت مسجد امام حسن عسکری و تألیف و تدریس را برگزید. او در زمان خود شیخ العلماء قم به شمار می رفت و مورد احترام فراوان آیت الله بروجردی و سایر عالمان و مردمان قم بود.

از تألیفات اوست:

- صراط المستقیم - ۴ ج:

در اثبات صانع و توحید، در فروع دین، در معاملات حلال و حرام، در عدم جواز تقلید میت.

- سعادت بشر، در اثبات نبوت عامه و خاصه.

- آینه حق نما، در اثبات ولایت عامه و خاصه.

- توحید قمی، دو جلد.

مصاحبه های مرحوم حاج سید احمد خمینی و بیانگر برخی از دیدگاه های وی در مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است.

- دلیل آفتاب، چاپ دوم: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۶ ش. رقی، ۱۸۰ ص.

این کتاب در برگیرنده خاطرات مرحوم حاج احمد آقا از وقایع مختلف تاریخی است.

- دیدگاه ها، چاپ دوم: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۴ ش. وزیری، ۲۰۶ ص.

این کتاب، برگزیده ای از نظرات یادگار امام، در مسائل سیاسی و اجتماعی است.

- مجموعه آثار، چاپ دوم: تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۷۵ ش. وزیری، ۲: ۷۲۴+۷۰۰ ص.

در این کتاب، تمام نامه ها، پیام ها و مصاحبه های مرحوم حاج سید احمد خمینی، از ۱۳۵۷ تا اسفند ۱۳۷۳ ش. گردآوری شده است.

ب) خویشان سببی

۱. آیت الله حاج شیخ محمد تقی تهران (۱۳۱۳-۱۴۰۶ق)

وی ابوالزوجه امام خمینی و از شاگردان آیات عظام: حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی، سید ابوالحسن رفیعی قزوینی و شیخ محمد رضا مسجد شاهی اصفهانی و مؤلف تفسیر روان جاوید است.

از تألیفات وی است:

- روان جاوید در تفسیر قرآن مجید (۵ جلد)، چاپ سوم: تهران، انتشارات برهان، ۱۳۷۶ ش.

این کتاب تفسیر کامل قرآن و مشتمل بر نکات بدیع می باشد.

- غرر العوائد، حاشیه بر درر الفوائد مرحوم آیت الله حائری (چاپ تهران)

- تقریرات درس فقه آیت الله حایری. (بحث نکاح)

- رساله در عدم جواز رجوع به حکام جور.

- دیوان شعر.

ر. ک: گنجینه دانشمندان ۴/۴۱۲.

- کتاب کیمیا، در اثبات معاد جسمانی .
- یاقوت، ردّ بر مادیین و طبیعیین .
- تقریرات اصول محقق خراسانی .
- به غیر از کتاب اخیر، همه به چاپ رسیده اند .
- ر. ک: آثار الحجة ۲/ ۶۶-۶۷، رجال قم ۱۴۹-۱۵۰، روزنامه ندای حق، س ۲، ش ۸
- معظم له، فرزند مرحوم آیت اله ملاغلامرضا قمی (ح ۱۲۵۵-۱۳۳۲ق) از علمای معروف قم و از شاگردان آیات عظام: شیخ انصاری، میرزا حبیب الله رشتی و میرزا محمد حسن شیرازی بوده است .
۴. آیت الله میرزا مهدی بروجردی (۱۳۰۰-۱۳۸۹ق)
- وی پدر بزرگ داماد امام خمینی^۴ و از شاگردان آیات عظام: حاج شیخ عبدالکریم حایری و آقا نورالدین عراقی است . وی در تأسیس حوزه علمیه قم سهمی به سزا داشته و در زمان مرحوم حاج شیخ مدیر حوزه به شمار می رفت .
- از تألیفات اوست :
- برهان روشن در عدم تحریف قرآن .
- اسلام و مستمندان .
- دردی درمان یا بدبختی های اجتماع .
- بیان حقیقت، رد بر کتاب «سنجش حقیقت» .
- ر. ک: گنجینه دانشمندان ۲/ ۸۶، آثار الحجة ۲/ ۷۸۷۷، رجال قم/ ۱۶۳
۵. آیت الله حاج شیخ مرتضی حائری یزدی (۱۴ ذیحجة الحرام ۱۳۳۴ق - ۲۴ جمادی الثانی ۱۴۰۶ق)
- وی ابوالزوجه حاج آقا مصطفی خمینی و از شاگردان آیات عظام: حاج شیخ عبدالکریم حایری، آقای بروجردی، سید محمد حجت کوه کمره ای (ابوالزوجه اش)، سید محمد تقی خوانساری و سید محمد محقق داماد بوده است .
- تألیفات وی عبارتند از :
- ابتغاء الفضيلة فی شرح الوسيلة شرح مکاسب محرمة وسیلة النجاة . (چاپ قم)
- صلاة الجمعة . (چاپ قم)
- کتاب الخمس . (چاپ قم)
- سر دلبران، یادداشت های متفرقه . (چاپ قم)
- کتاب الطهارة .

- صلاة المسافر .
- خلل الصلاة .
- تفسیر سوره حمد . (در مجله کتابخانه مسجد اعظم)
- دوره اصول . (۳ جلد)
- مجموعه اشعار .
- پرتوی از انوار آسمانی، در اعجاز قرآن . (همراه با نوشتاری از برادرشان: آیت الله حاج آقا مهدی حائری در کتابی به نام «علوم قرآن» به چاپ رسیده است)
- منبرهای ایام فاطمیه .
- وی فرزند مرجع عالیقدر شیعه و مؤسس حوزه علمیه قم مرحوم آیت الله حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی است .
۶. آیت الله حاج سید محمد باقر سلطانی طباطبایی بروجردی (۱۳۳۲-۱۵ صفر الخیر ۱۴۱۸ق)
- وی ابوالزوجه حاج سید احمد خمینی و از شاگردان آیات عظام: حاج سید محمد تقی خوانساری، حاج میرزا محمد فیض قمی، میرزا محمد علی شاه آبادی و آقای بروجردی - از اعضای جلسه استفتاء آیت الله بروجردی و عمه زاده ایشان - بوده است .
- از تألیفات وی است :
- رساله در استصحاب .
- رساله در واجب مطلق و مشروط .
- الفوائد الفاطمیه، در علم اصول .
- شرح منظومه میرزا محمد تنکابنی .
- رساله در ادبیات فارسی .
- کتاب الخیارات .
- ر. ک: گنجینه دانشمندان ۲/ ۱۷۴-۱۷۶، آثار الحجة ۲/ ۶۳-۶۵، مجله آینه پژوهش، ش ۴۴، ص ۱۰۳-۱۰۴
- وی داماد مرحوم آیت الله العظمی سید صدر الدین صدر (ماه رجب ۱۲۹۹ - نوزدهم ربیع الثانی ۱۳۷۳ق) فرزند آیت الله حاج سید اسماعیل صدر موسوی عاملی (م ۱۳۳۸ق) و از شاگردان آیات عظام: آخوند خراسانی، سید محمد کاظم یزدی، میرزای نائینی بوده است .
-
۴. وی پدر مرحوم حجة الاسلام حاج شیخ محمد حسین بروجردی و نیای دکتر محمود بروجردی است . نیز معظم له ابوالزوجه مرحوم آیت الله العظمی گلپایگانی است .